

FLORA XƏLİLZADƏ

**RUHUMUZUN ÜNVANI
Ş U Ş A**

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Bakı - 2013

Molla Zeynalabdin SAĞƏRİ

1789-cu ildə Şuşada Molla Sadıqın ailəsində doğulan Zeynalabdinin babası Mirzə Məhəmməd Qarabağlı bölgənin nüfuzlu və məşhur şəxsiyyətlərindən biri olub. Atasından keçən mollalıq Zeynalabdi də erkən yaşılarından rövzəxanlıq bağlayıb. Yaxşı səsi və avazı olub. Musiqi elmində də özünəməxsus məharəti və səriştəsi var idi. Nikbin ruhlu, məclis sevən, deyib-gülən, xoş simalı bir şəxsiyyət imiş. Nəvvab yazırıdı: «Ucaböylü, xoş görkəmli, xoş sıfət, göygöz bir şəxs idi... Şeirlə iki cild kitab nəzəmə çəkmışdır. İki divanı var – biri farsca, biri türkcə. Mükəmməl şeir və qəzəlləri var». Nəvvabin işarə etdiyi o iki kitabda Molla Zeynalabdinin 1000-dən çox qızıl, rübai, mühəmməs və s. şeirləri toplandı. Qəzəllərinin əksəriyyəti 7 beyt dən ibarətdir. XIX əsr də yaşamış şairlər adətən ya ovqatlarına, ya da mənsub olduqları nəslə görə ləqəb

seçmişlər. Molla Zeynalabdin də Sağıri ləqəbini götürmüşdü. Həmişə dağa-bağça getməyi sevən, qonaq-qaralı olan Molla Zeynalabdin dövrünün çox maraqlı şəxsiyyətlərdən biri olub. Lakin həyatı o qədər də xos keçməyib. Zahirən bu bilinməsə də, şeirlərində dil açıb danışan nisgillərdən, dördlərdən, şikayətlərdən, gileylərdən çox şey əxz etmək mümkündür. Qəzəllərinin birində öz həyatının rəsmini çəkən Sağıri deyirdi:

*Gül budağında yuva qura bilmədim,
Hərçənd ki, bir ömür qanad çalram.*

İstər-istəməz yada «Koroğlu» dastanından gələn bir ifadəni xatırladı: «Yüz il köhlən atı çapdım beləcə, amma bir yabican mənzil qötütmədim». Fələyin gordişiindən fəryadlar edən Sağıri gül budağına əlinin yətə bilməzeyindən tez-tez gileyənlərdi. Həmişə də bu dördü şeirlərinin səri siminə çevirirdi: «Baharin əvvəlində gülşənim xəzanə oldu». Onun şeirlərini oxuduqca və həyatı ilə maraqlandıqca bir məsələyə istər-istəməz həyrlənənlə olursan. O, şair həssaslığı ilə sanki həyatının, ömrünün ağlagalmaz bir faciə ilə sona çatacığını duymuşdur. Həyatının da, məhəbbətinin də baharı vaxtsız xəzana düberən rübabılının birində «əşq yatağında yenə xəsta yadığını, bülbü'l tək fəryadı zar olduğunu» bildirərkən əlini dünyadan üzdүünü söyləyib. Bəlkə də elə bu səbəbdən Allahdan gəlmə bir dikti ona öz taleyini yazdırılmış:

*Vəda vermişdi ki, gəlləm bir gecə mehman sənə,
Ömrümüz başa yetişdi, gəlmədi dildarımız.*

1854-cü ildə Nəvvabin yazdıǵına görə günün batmasına üç saat qalımış güclü yağış yağıb. Molla Zeynalabdin də həmişəki kimi qonaqlı-qaralı imiş. Başçada əyləşərk çay məclisi düzəldiblər. Zeynalabdin də qonaqlarına qulluq edirmiş. Qəfil çəğan ildirim onu öz atəşinə alıb. Bununla da şairin həyatına son qoyulub. Molla Zeynalabdin Sağırinin dostlarından olan şair xarrat Qulu Yusifli Qarabağı dostunun bu faciəli ölümü ilə bağlı qələmə aldığı şeirdə deyirdi:

*Heyf olsun axund Zeynalabdin rövzəxana,
Vücidunun ömür xirmənini ildirim yandırdı.*

Bütövlükdə Qulu Yusifli dostunun faciəsi ilə əlaqədar çoxlu şeir qələmə alıb. Bu şeirlərdə həm Sağırinin obrazı boylanır, həm də onun həmkarları arasındaki hörməti, izzəti bəlli olur. Hətta şeirlərinin birində

Qulu Yusifli dostunun əbədi gedisindən sonra onun öz həyatının da solduğuunu ağlar bir ürəklə diliş gətirib:

*Qırvım saçlar elə ki bir-birinə dolayıb,
Əyri qəddim bundan daha da ziyidi.*

*Kim halimdən agah olsun bir dəm,
Mən tək dərdü-qəm toruna düşər.*

Molla Zeynalabdin Sağırin şeirlərində dövrünün bir sıra qüsurları da tənqid olunub. Xüsusilə də bəzi zahidlərin din pardası altında gördülükləri ziyri əməllərdən, xurafatdan şikayət edən şair yazdırdı:

*Bu xərab olmuş Qarabağ içərə hörmət qalmayıb,
Mən bu əhlin cümləsindən hiç hörmət görmədim.*

Xalqın malını soyanlar, onu aldadınlar hər zaman olub. Sağırinin bu şeiri istər-istəməz yadımıza Molla Pənah Vaqifin məşhur müxəmməsini saldı. Xeyirlə şerin öz yerində olmadığından şikayətlənən Vaqif deyirdi:

*Mən cahan mülkiündə mütləq doğru halət görmədim,
Hər nə gördüm, ziyri gördüm, özgə babət görmədim.*

İki görkəmlı şair arasındaki bu bağlılıq töbii ki, dövrün təzadalarından doğurdu. Sağırinin rübabları də maraqlıdır. Onun bütün şeirlərində demək olar ki, nakam bir məhəbbətin, daşlara toxunmuş bir eşqin acı nələləri dil açır:

*Hicran əlavı al ruhumu eylədi zərd,
Ahım yeli eşqim odunu qılmadı sərd.
Cananıma yetmədi deyim dordi-dilim,
Can çıxdı bədəndən, məni öldürdü bu dord.*

Könlünü şeiro verəndən aha, nalçaya bağlanıb Sağıri. Onun poetik dönyasından duyduğumuz budur ki, əslində bu şair Məcnun sevdali bir aşiq olub. Yazdıqlarının demək olar ki, hamısında hieran ağrılıları var. Onun pərişan hələ şeirlərində misra-misra cilvalonərkən sevən bir aşiqin obrazını canlandırır. Klassik əslubda şeirlər yazan Sağıri elə klassik şeirlərin sırasında dayanmağa haqqı olan bir ustaddır. Təəssüf ki, onun haqqında ədəbiyyatşunaslıqla demək olar ki, heç danışılmayıb, yazılmayıb, şeirləri səsləndirilmayıb. Bizo elə gəlir ki, bu gün radiolar «Klassik ərsi-

mizdən» adlı verilişlərində məhz belə unudulmuşların yaradıcılığına müraciət etməli, onların əsərlərindən nümunələri mütləq səsləndirməlidirlər. İstər-isətəməz Mir Möhsün Nəvvaba rəhmət oxuyuruq ki, o, çox böyük uzaqqörənliklə şuşalı şairlərin yaradıcılığı haqqında «Təzkireyi Nəvvab»ı hazırlayaraq bizim üçün mənbə qoyub. Bəlkə də sovet dövründə belə şairlərin yaradıcılığına toxunmağa icazə verməyiblər. İndi ki müstəqillikdir. Biz keçmişimizi öyrəndikcə, qara pərdələr çəkildikcə ədəbiyyatımızın necə zəngin və müqayisəsi olmadığının bir daha şahidi oluruq. Elə sözümüz də Sağərinin bir beyti ilə tamamlamaq istəyirəm:

*Nə xoş zaman idi əyyami-vəsil, getdi, nedim,
O gülüstanda mən Sağəri mükərrəm idim.*

Sağərinin oğlu da dövrünün sevilən şairlərindən biri olub. Mirzə Əli Aşıq adlanan bu şəxsiyyətin əsas sənəti müəllimlik idi. Şeyirdləri vardi. Nəvvabın yazdığını görə, əxlaqlı, mədəni, duyğulu bir şair kimi müasirləri arasında böyük hörmət qazanan Mirzə Əli Aşıq məhəbbət ruhlu şeirlər yazmış. Çox az ömür sürüb. Nəvvabın təzkirələrində təqdim olunan şeirlərdə həm də şairin giley-güzarları da duyulur. Onun çəkdiyi ahların sarı simi isə gözəllərdən aldığı «cəza»lardır. Üzünü Rəbbinə tutaraq söylədiyi poetik yalvarışlarda dərin məhəbbətlə sevən bir aşiqin iztirabları var:

*Hicran atəsi məni gecə-gündüz yandırır,
Ya məni hicrandan qurtar, ya da canımı al.
Mənim bu duamı qəbul et, ey qadir Allah!*

Cəmi bir şeiri Nəvvabın təzkirəsinə salınan Mirzə Xosrov Şayiq isə Mirzə Əli Aşıqin oğlu Zeynalabdin Sağərinin nəvəsidir. Baba və atasından fərqlə olaraq Şayiqin şeirlərində maarifçiliyə, elmə çağırış var:

*Ey vətəndaşlar, gəlin elm axz edib aqil olağ,
Qeyri millətlər kimi hər elmdə kamil olağ.
Elm xurşidə masaldır, çün ziyabəxçi-cəhan,
Cəhli-zülmətdən çıxb, elmə təraf mayıl olağ.
Elmə müştaq olmيان insan degil, vallahi, bil,
Elmilə lazımdı biz məqsədlərə nail olağ.
Elmdən qeyri biza bir çarə yox, qardaşlarım,
Şövqilə təhsili-elm eylüb hamu qabil olağ.*